



АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНИТЕ РЕФОРМИ







генерал *Методи*
СТАМБОЛИСКИ,

началник на ГШ на АРМ

Армијата на Република Македонија и нејзините реформи за членство во НАТО

Би сакал да го истакнам значењето на соработката на Република Македонија во рамките на Евроатлантскиот партнерски совет и Партнерството за мир, како и билатералната соработка со НАТО земјите во јакнењето на кооперативната безбедност и реструктурирање на Армијата на Република Македонија.

Консултациите во рамките на индивидуалниот дијалог, Акциониот план за членство во НАТО и проценката на Процесот на планирање и анализа претставуваат важни механизми за проценка на степенот на реализација на реформите во АРМ. Вклучувањето на НАТО советничкиот тим во Р. Македонија, е уште еден елемент кој придонесува во процесот на реформите на АРМ и нејзиното приближување кон НАТО.

Целта на Програмата за реформите во Вооружените сили на Република Македонија 2002 - 2007 година е воспоставување на ефикасна и опстојна структура на силите способна да ја одбрани земјата од сите можни закани и за подготовка за идно членство во НАТО.

Со заокружувањето на Програмата за реформите во вооружените сили во 2007 година планираната мировремена сила ќе изнесува 12.858 лица од кои 70% професионалци и 30% регрути. Исто така, планирано е резервниот состав да брои околу 26.000 лица, или вкупна воена сила до 40.000 лица. Меѓутоа, со изработката на Стратегискиот одбрамбен преглед можно е понатамошно намалување на резервниот состав, со што односот на активната и резервната компонента би бил 1:1.

Во рамките на модернизацијата започнат е процесот за ослободување од тенковите Т-55 и нивна замена со софистицирани противоклопни средства. Исто така, планирано е ослободување од авионите СУ-25 и нивна замена со лесни повеќе наменски хеликоптери. Направени се анализи на потребите за идентификување на објекти и средства од кои треба АРМ да се ослободи.

Во рамките на Стратегијата за интегрирано гранично обезбедување, започнат е процесот на предавање на надлежноста на граничното обезбедување на МВР.



Во Процесот на планирање и анализа (ПАРП) тежиштето е дадено во подобрувањето на структурата на силите на АРМ, обуката, опремувањето, интероперативноста, идентификацијата на единиците и капацитетите за НАТО предводени операции и логистичка поддршка.

Плановите за реформи во персоналниот менаџмент се фокусирани на зголемување на бројот на професионални војници и подофицери со едновременно намалување на офицерите, војниците регрути и цивилните лица во АРМ до 2007 година. Сегашниот број на офицерите од 1752 ќе биде намален на 986 или за 766. Сегашниот број на подофицери од 2083 ќе биде зголемен на 2614 или за 531. Бројот на професионалните војници од 3123 ќе се зголеми на 4730 или за 1607. Од 1743 цивилни лица вработените во АРМ планирано е намалување на 753 лица. Извршена е професионализација на воениот кадар над предвидените 45%.

Изработена е долгорочна програма за привлекување на националните малцинства. Во текот на 2002-2003 година примени се 163 професионални војници, 188 подофицери и 15 офицери од албанска националност.

Во областа на обуката започнати се активностите за осовременување на воената обука по НАТО стандардите и за воспоставување на униформни стандарди за обука. Развиен е систем за менаџмент со обуката и спроведен курс за техники на воените инструктори.

Тежиштето на ПЗМ активностите се става на осум приоритетни области поврзани со Акциониот план за членство во НАТО, содржани во Индивидуалната партнерска програма 2003-2004. (јазична обука; демократска контрола на силите и одбранбените структури; планирање и буџетирање на одбраната и раководење со ресурсите; консултации, команда и контрола, вклучувајќи ги и комуникациските и информатичките системи; логистика на потрошувачи; воено образование, обука и доктрина; воени вежби и соодветни активности за обука; и оперативни, материјални и административни аспекти на стандардизацијата).

Во Индивидуалната партнерска програма Р. Македонија - НАТО за 2003-2004 година е планирано учество на 17 меѓународни вежби (12 штабни и 5 со единици) со 164 лица од кои: 11 НАТО/ПЗМ вежби, 3 вежби во рамките на СИБРИГ, и 3 билатерални вежби во духот на ПЗМ.

Во 2002 година Република Македонија во третиот циклус на Процесот на планирање и анализа - има прифатено 46 Партнерски цели. Во имплементацијата на партнерските цели, како инструмент за мерење на интероперативноста со НАТО, значителен напредок е остварен во структурата на силите, командувањето и контролата, обуката и професионализацијата.

Како резултат на соработката со мисиите на НАТО и ЕУ во Република Македонија направен е значителен прогрес во имплементацијата на партнерската цел - Поддршка во улога на земја домакин, која претставува практично запознавање на АРМ со НАТО процедурите за соработка на оперативно рамниште и нивна имплементација во пракса.



Во имплементацијата на Партнерските цели идентификувани се и недостатоци кои се однесуваат на процесот за планирање, програмирање и буџетирање, логистичката поддршка, мобилноста и способноста на единиците за распоредување во оперативната зона.

На крај дозволете ми накратко да ве запознам и со придонесот на Армијата на Република Македонија во НАТО предводени мисии и други меѓународни мисии. Во 2002 година АРМ испрати 2 штабни офицери во состав на турскиот контингент во НАТО предводена мисија во Авганистан. Веќе следната година, во рамките на мисиите “ИСАФ-3” и “ИСАФ-4” во рамките на германскиот контингент учествуваме со едно пешадиско одделение. Единицата која учествуваше во рамките ИСАФ-3 во Авганистан успешно ја реализираше својата мисија и безбедно се врати во Р. Македонија на 22 август 2003 година. Од 1 јуни 2003 единица на АРМ составена од штабни офицери и 28 војници од специјалните сили и 1. пешадиска бригада се наоѓа во Ирак во рамките на мисијата “IRAQI FREEDOM”. И за двете мисии, припадниците на АРМ успешно ги презентираа своите вештини и обученоста во вршењето на секојдневните задачи. Исто така, вредно е да се забележи дека АРМ за мултинационалната мировна бригада од Југоисточна Европа (СИБРИГ) има декларирано штабни офицери, моторизирана пешадиска чета, инженериски вод и национален елемент за поддршка и најверојатно е дека дел од овие единици ќе биде ангажиран во рамките на СИБРИГ.





генерал-мајор *Џија*
НИКОЛОВСКИ,

воен претставник на Република
Македонија во НАТО

Армијата на Република Македонија и нејзините чекори за членство во НАТО

Последните 10-12 години е период на радикални промени во евроатлантската безбедносна средина. Времето на масовни војни помина. Денеска се соочуваме со различни предизвици и различни мисии - регионални и граѓански војни, хуманитарни катастрофи, мировни операции, борба против тероризмот и употребата на оружје за масовно уништување.

Како резултат на сето тоа, од вооружените сили (ВС) се очекува да бидат пофлексибилни и помобилни од порано, способни за брзо распоредување во критичните региони, соодветно опремени за предизвиците кои ги очекуваат со соодветна логистичка поддршка и обучен персонал за долгорочно самостојно дејствување во кризните региони. Во современите операции армиите од различни земји мора да бидат обучени да оперираат заедно без потешкотии.

Соочувајќи се со овие нови предизвици многу ВС во земјите на ЕАПС се во фаза на фундаментални реформи. Тоа е долгорочен процес во многу големи и скапи организации.

Општо познато правило е дека не постојат две нации со иста воена организација. Оттука, не постои единствен модел за одбранбени и армиски реформи. Но, воените естаблишменти имаат доволно сличности за да можат меѓусебно да ги користат своите искуства.

Во мојата презентација ќе се осврнам накусо на реформите на вооружените сили на земјите од Централна и Источна Европа, и подетално на реформите во АРМ. На крајот сакам да го свртам вашето внимание кон научените лекции и да дадам некои препораки врз основа на искуствата од седумте новопоканети земји за членство во НАТО.



Карактеристики на реформите на вооружените сили на земјите од Централна и Источна Европа

Поаѓајќи од анализите на реформите на армиите на земјите од Централна и Источна Европа доаѓаме до заклучок дека овие земји се разликуваат во однос на големината, економскиот развој, геостратеиската положба и нивните врски со НАТО и ЕУ. Но, во основа имаме две категории земји: земји со огромни армии наследени од периодот на Студената војна и новоформирани армии кај новонастанати земји. Што значи, реформите од едните до другите се разликуваат како по обемот така и по последиците. Меѓутоа, патот кон реформите е многу сличен.

Почетокот се карактеризираше со недостаток на рационалност и идеологија и со драстично намалување на армиите. На новите влади им недостасуваше воена експертиза и соодветни демократски механизми за успешна демократска контрола врз армиите.

Во следната фаза воените раководители побудени од многу мотиви, но пред сè поради верувањето во ефикасноста на стариот систем и недостатокот на знаење на новите демократски влади, се обидоа да ги задржат старите воени структури и инфраструктури. Тој приод се покажа катастрофален.

Тоа посебно се покажа како неповолно во воената индустрија и во другите економски гранки каде што одбранбениот сектор во земји од Централна и Источна Европа беше пребавен за да постави соодветни буџетски системи, што резултираше со навлегување на корупцијата во сите сфери. Сето тоа доведе до рапиден пад на стандардите на обука, на животните стандарди на војниците и на најголемиот број старешини.

Во третата фаза воените индустрии во земјите од Централна и Источна Европа се обидоа да ја избегнат реорганизацијата и реориентацијата, и со тоа ја пропуштија шансата за пробив на светските пазари во раните деведесетти.

Влијанието на овие промени беше почувствувано речиси во сите држави помеѓу војниците чија обука и животен стандард секојдневно опаѓаа, што резултираше со избегнување на служење на воениот рок на младата популација и со масовно напуштање на воените школи од страна на питомците, со физичка злоупотреба на регрути од страна на постари војници и офицери, катастрофален пад на квалитетот на обуката, како и пад на престижот на вооружените сили. Сето ова штетно делуваше на младите офицери коишто масовно ја напуштаа воената служба.

Во една таква ситуација се создаваше застрашувачки круг: обуката беше некавалитетна, опремата старееше и се распаѓаше и не се обновуваше, јазот помеѓу војниците и старешините се зголемуваше, моралот опаѓаше, а со тоа и почитта кон армијата.

Со намалувањето на армиите офицерскиот кор стануваше сè потежок за справување и претставуваше голема пречка за реформите. Сите обиди за драстично намалување на офицерите, исто така, беа штетни. Владите кои нагло се ослободуваа од несаканите постари офицери без благодарност, без соодветни пензии и социјално



осигурување и мали шанси за ново вработување, ги натераа оние што не се способни за ништо друго по секоја цена да останат во армијата, а со тоа ги деморализираше младите и одврати многу млади луѓе од желбата за запишување во воените школи.

Намалувањето на армиите не се случуваше со истата брзина насекаде, а темпото се разликуваше дури во армијата на истата земја. Генерално, проблемите беа полоши во земјите со наследени огромни армии, отколку во земјите со новосформирани армии. Повеќето од армиите од бившиот СССР беа во очајна ситуација и ниедна од армиите во деведесеттите не успеа да реконструира еден ефективен и издржлив модерен терк. Единствен начин на кој тие можеа да се реформираат е да бараат поголеми финансиски средства што претставува голема грешка. Имено, искуството од земјите од Централна и Источна Европа покажа дека, онаму каде што финансиските средства беа достапни на воениот естаблишмент пред реформите, тие не се трошеа за реформи туку за задржување на стариот систем.

Во тој контекст треба да се истакне дека „НАТО-факторот“ одигра многу важна улога. Во некои земји кои сакаа да влезат во НАТО, командантите предлагаа развој на непотребна и скапа воена опрема. Во таа насока одеа и западните произведувачи на оружје. Во други пак земји владите понекогаш ги користеа НАТО „потребите“ за туркање на реформите во армиите, бидејќи им недостасуваше самодоверба и авторитет да се соочат со овој проблем. И двата приода нанесоа големи штети на релација цивили-војска и на довербата на јавноста кон војската.

Завршниот елемент на „НАТО факторот“ беше подготвеноста на владите и армиите на земјите од Централна и Источна Европа за пронаоѓање западни модели на воена организација и формација. Владите и воените раководства отидоа од една крајност на одбивање какво било западно влијание до друга, на брзина да ги прифатат западните идеи, како што се професионализацијата, без критички однос што тоа вклучува или колку тоа чини.

Бранителите на реформите се надеваа дека младите офицери ќе го освежат системот со внесување на нови идеи во базата. Но, тоа имаше само почетни резултати. Тие не успеаја, или поради инерција на средната генерација или бидејќи беа исечени од претпоставените кои во нив гледаа како закана.

Нешто слично се случуваше и со старешините испратени на школување во странство. Од нив се очекуваше да се вратат со нови знаења и нови идеи. Реално тоа се покажа како неточно, бидејќи воениот естаблишмент ги опструираше овие офицери за да се заштити себеси. Во некои земји од Централна и Источна Европа дури и во 2000-2001 година секој офицер кој беше испратен на школување во странство, за возврат, беше поставуван на споредна должност.

Понатаму, вообичаен неуспех во земјите од Централна и Источна Европа беше неможноста да се имплементира ефикасен систем на долгорочно планирање и буџетирање. Поврзано со овие неуспеси беше и тоталното отсуство на искрен и транспарентен персонален менаџмент.

Скоро во сите земји од Централна и Источна Европа големо внимание беше посветено на демократската контрола врз армиите, но постојано беше присутен



проблемот дали владите беа компетентни да ја имплементираат одбранбената политика и да го водат курсот на воените реформи. Во недостаток на цивилна експертиза владите се потпираа на војската за совет за одбранбените проблеми, така што армијата ја решаваше политиката.

Во последните години, ситуацијата во некои земји од Централна и Источна Европа почна нагло да се менува. Плановите за реорганизациите на армиите се добри и поволно оценети од телата на НАТО.

Општ заклучок е дека во сите земји од Централна и Источна Европа каде што реформите се длабоко навлезени во сите пори на армиите, истите ги водеа и ги водат постари и поискусни офицери со визија, храброст и техничко знаење. Тие беа и се способни да ги инспирираат потчинетите и помладите да ги следат и да очекуваат од надворешните експерти да им помогнат. Исто така, тие имаа силна политичка позадина за да ги штити и охрабрува и за да организира јавна информативна кампања за обезбедување популарна поддршка.

Формирањето на АРМ и нејзините реформи

Процесот на формирање на АРМ беше испреплетен со многу проблеми. Поконкретно, донесувањето на основните рамковни одбранбени документи, кадровското екипирање и опремување на Армијата се вршеше под голема пресија од настаните на непосредното опкружување и Балканот.

При формирањето и пополнувањето на Армијата дојде до расчекор помеѓу формациските потреби и бројот на старешините, а во тие рамки и на старосната структура што беше резултат на одлуката на Владата да се примаат сите старешини и ГЛ кои ќе изразат желба да пристапат во редовите на АРМ. Усогласувањето на воената формација со реалните потреби никогаш не се реализираше, што има последица и денеска при нашето прилагодување кон стандардите на НАТО.

Следен проблем беше воспоставувањето на военото školство. Поради несогласување околу моделот прилично се доцнесе, а со формирањето на Воената академија приемот на питомци никогаш не беше усогласен според годишните потреби на АРМ-30 - 40 питомци годишно. Последиците ги чувствуваме и денес. И последно, но не помалку важно негативно искуство е што организациската поставеност на Армијата беше под силно влијание на бившата ЈНА со некои мали козметички дотерувања.

Наспроти негативните искуства би сакал да ги истакнам и позитивните предуслови и активности при формирањето на АРМ.

Како дел од поранешна Југославија, Македонија имаше позитивни искуства како дел на неврзана држава. Тие искуства на неврзаност, односно потпирање врз сопствените сили, имаше големо влијание врз еланот и ентузијазмот на сите старешини и цивили при формирањето на АРМ. Поголемиот број старешини-повратници од бившата ЈНА и ТО беа високостручни и образовани и својата стручност и професионалност ја искористија при формирањето на АРМ и при изготвувањето на основните одбранбени документи.



Недостатокот од воено знаење и искуство кај цивилниот персонал потребни за демократска контрола врз АРМ успешно беше ублажен со кадри кои во бивша СФРЈ беа одбранбено едуцирани и беа поставувани на клучни раководни места. Во тој контекст позитивна улога одигра и постоењето на Институтот за одбрана.

Секако, како позитивен чекор при формирањето на Армијата е брзото воспоставување на меѓународна соработка во областа на одбраната. За реализација на таа цел во МО беше формирана Дирекција, а во ГШ Управа за МАС. Сето тоа се одвиваше под големо влијание на меѓународната заедница што произлегуваше од зачленувањето на РМ во различни меѓународни организации и механизми. Со тоа беа удрени темелите на воената дипломатија, така што Министерството за одбрана ги потпиша првите меѓународни договори во областа на одбраната. Политичката елита интензивно работеше на намалување на јазот помеѓу политичката и безбедносната култура на граѓаните и политичарите и очекувањата од меѓународната заедница. Во тој контекст политичарите интензивно работеа на промена на јавното мислење. На пример, зачленувањето во ПЗМ беше политичка иницијатива, но граѓаните не беа свесни дека тоа беше прва македонска инвестиција за членство во НАТО.

Како резултат на тоа денеска имаме многу интензивна меѓународна соработка во областа на одбраната. Поради преговорите за членство во НАТО, Армијата е изложена на сеопфатни реформи. Во тој процес на секојдневно приближување кон НАТО и ЕУ и прифаќање на многу нови безбедносни и одбранбени обврски, учество во меѓународни мисии и други билатерални и мултилатерални активности Армијата, покрај домашната, цивилна, е изложена и на меѓународна контрола.

Од аспект на кооперативноста, интероперативноста и транспарентноста, може да се зборува за пет фази на трансформација на АРМ:

- Од 1992 до 1995 година.
- Од 1995 до 1999 година.
- Од 1999 до 2001 година.
- Од 2001 до 2002 година.
- После 2002 година.

Првата фаза претставува период на формирање на АРМ кој се одликува со решавање на егзистенцијалните прашања, како за АРМ така и за самата земја. Концептот на национална робусна армија, *априори* без каква било спремност за прифаќање на нови идеи, се зема како најдобар и се оперира со огромни бројки кои, освен на хартија, реално би можеле да заживеат единствено кога РМ би имала БДП колку Швајцарија.

Во втората фаза се интензивира меѓународната воена соработка. Република Македонија го потпиша Рамковниот документ на ПЗМ на 15.11.1995 година, а од 1997 година учествува во ПАРП-процесот. Во 1996 година, со упатување на офицери за врски во Штабот на НАТО во Брисел и Координативната ќелија на Партнерството во Монс, почна да работи Военото претставништво на мисијата на Република Македонија при НАТО.

Голем број воен и цивилен персонал од одбраната учествува на активности надвор од земјата, пред сè во НАТО-земјите, со што протокот на западни идеи добива



на интензитет. Раководниот воен естаблишмент ја уочува придобивката од Партнерството за мир и Евроатлантска интеграција. Тоа не треба да изненадува, затоа што кога на Бриселскиот самит во јануари 1994, НАТО ја усвои иницијативата Партнерство за мир (ПЗМ), никој не можеше да предвиди колку важна, всушност, ќе стане таа. Моќта на ПЗМ лежи во можноста да одговори на индивидуалните потреби на партнерите и да ги „крои“ програмите на активности за секој и секого и така да одговара на специфичните барања на нивните вооружени сили. Во наши рамки, фер е да се каже дека ПЗМ ги надмина сите очекувања. Низ едукација, обука и вежби, ПЗМ го воведо НАТО-начинот на работење во РМ која пројави интерес да развие потесни врски со Алијансата. Полека созреваше македонската „прозападна воена мисла“ која го промовираше фактот дека ПЗМ не е само за партнерите, тоа е, исто така, и за НАТО. Практично, се дојде до сознание дека голем дел од кооперативните напори во рамките на ПЗМ се состои во подготвување и развивање способности РМ како земја-партнер да биде способна за распоредување на сили заедно со земјите-сојузнички во можните операции за менаџмент со кризи, како и во мировни и хуманитарни операции.

Меѓутоа, бегалската криза и операцијата на НАТО во СРЈ повторно влеваат одредена доза на недоверба кај дел од споменатите структури и страв „да не бидеме злоупотребени“. Сепак, позитивниот тренд на соработка со „Западот“ беше доминантен, така што Основниот договор со НАТО, за транзит на сили и поддршка во улога на земја-домаќин, стапи во сила на 24 декември 1998 година.

Во оваа фаза почнува да се размислува за професионализација на АРМ, но сè уште е присутен концептот на тотална одбрана што имплицира предимензионирање на плановите и бројната состојба на АРМ, но повторно - единствено на хартија. Сепак се јавуваат зачетоци на размислувањата дека треба да се прават реални врски меѓу плановите и расположивите буџетски средства.

Третата фаза на трансформацијата на АРМ започнува со Самитот на НАТО во Вашингтон, за време на кој РМ станува аспират за членство во Алијансата, и трае сè до кризата во 2001 година.

Самитот на НАТО во Вашингтон ја поправи траекторијата на „западен тренд“ кај клучните субјектите кои донесуваат одлуки од областа на одбраната, и во тој контекст треба да се истакне дека од 1999, Република Македонија обезбедува значителна медицинска поддршка во улога на земја за КФОР.

Созрева потребата за воспоставување на транспарентен систем за планирање на одбраната.

Во операциите на денешнината, клучот е интероперативноста. Еден од клучните механизми за подобрување на способностите на земјите е системот на НАТО за планирање на одбраната. Преку системот на НАТО за планирање на одбраната за партнерите (ПАРП), истите способности се бараат за секој партнер. „Пакетот партнерски цели (ПЦи) 2000“ се однесува на подобрување на способноста на силите на партнерите за распоредување и мобилност, одржување и логистика, преживување и ефикасно ангажирање, како и командување, контрола и информациски системи.



Една од четирите важни улоги на ПАРП е придонесот во транспарентноста на одбранбеното планирање. Како земја која учествува во ПАРП, РМ секоја втора година изготвува Преглед на севкупната интероперативност.

Промената во размислувањето на политичкиот и воениот естаблишмент се должи и на Акциониот план за членство (АПЧ). Целта на АПЧ, инициран на Вашингтонскиот самит во април 1999, беше да се убедат останатите девет аспиранти дека членот 10 и политиката за „отворена врата“ не се празни и, исто така, да им помогне во развојот на нивните сили и способности кои би можеле да функционираат во НАТО во рамките на неговиот нов Концепт за оперативни способности.

АПЧ претставува основа за натамошен прогрес на интензивиран и индивидуален дијалог во однос на прашањата за членство и истиот е дизајниран за да ја зајакне цврстата определба за понатамошно проширување на Алијансата.

Од секоја земја-аспирент се бара да изготви национална програма за подготовки за можно идно членство. По своја желба, земјите-аспиранти имаат можност да ја ажурираат националната програма.

Како што е веќе кажано, во оваа фаза на трансформацијата на АРМ, Република Македонија е свесна за неопходноста од реформите на одбраната /ВС, така што се размислува за фазите на имплементација. Сратешки документ со кој се димензионира реформата е Годишната национална програма за подготовки на Република Македонија за членство во НАТО (ГНПЧ). ГНПЧ претставува база за транзиција на Република Македонија во НАТО-структурата. Преку програмата се остварува синхронизација на реструктурирањето на Вооружените сили (ВС) и се постигнува интероперативност со балансирање на можностите и ресурсите.

Треба да се напомене дека ПЗМ е камен-темелник за подготовката на аспирантите во областа на одбраната, при што од земјите-аспирантите мора се очекува да ги подложат своите целокупни сили на ПЗМ-механизмите за обука, извежбување и преглед. Исто така, земјите-аспиранти мора да одговорат и на нивниот потенцијален придонес во операциите предводени од НАТО и на нивната способност за придонес во нивната сопствена одбрана и во одбраната на другите земји-сојузнички.

Од денешен аспект, во изминатите четири години, АПЧ во голема мерка претставуваше процес на учење, како за сојузниците така и за партнерите. Процесот АПЧ постави многу барања. Тој ги принуди земјите својата работа да ја структурираат по пат на приоритетизирање на прашањата кои што се релевантни за членството во НАТО, како и да извршат ревизија на постигнатиот прогрес во овие области, воедно зголемувајќи ја и неопходната координација во државните институции. Реформата на одбраната стана суштествен приоритет за секоја земја што сака да се приклучи на Алијансата.

Четвртата фаза која траеше од кризата во 2001, па сè до самитот во Прага, имаше доста турбуленции. За време на кризата, АРМ мораше итно да се вооружува што од друга страна имаше забелешки од НАТО-земјите. Заради следење на интегративниот тренд, одбранбениот сектор после кризата, беше принуден да прави планови за ослободување од непотребната воена опрема и вооружување. Со



подобрување на безбедносната состојба се ствараат предуслови за имплементација на плановите за ослободување од непотребната воена опрема и вооружување, како и за рационализација на персоналот.

Потребно е да се истакне дека, со мали осцилации во интензитетот, активностите на одбраната во насока на евроатлантската интеграција биле секогаш присутни. Во 2001 година, на иницијатива на РМ во Скопје е формирана и Келијата на НАТО за координација и соработка (NCCC). Република Македонија обезбедуваше поддршка во улога на земја-домаќин, обезбедување и теренска поддршка за силите на НАТО за време на операциите „Суштествена жетва“ и „Килибарна лисица“. Во 2002 година РМ, го упати својот прв воен претставник во Воениот комитет на НАТО и го зајакна Военото претставништво во седиштето на НАТО.

Самитот во Прага беше клучен момент за НАТО и Европа. Одлуките од лидерите на земјите-членки на Алијансата во Прага стапија крај на раздорот кој претставуваше страв за Европа во 20 век и го покренала процесот на модернизација кој обезбедува НАТО да се справува со безбедносните предизвици на 21 век со иста ефективност како што се справуваше со заканите во минатото.

На самитот на НАТО во Прага беа поканети седум земји за да ги започнат преговорите за членство-приклучување кон Алијансата. Исто така се усвоија серија мерки за подобрување на воените способности и се вовеле пакет-иницијативи кои креираат нови односи со партнерите.

Проширувањето на Алијансата ќе го зајакне НАТО на неколку начини, правејќи го посposобен да се справи со традиционалните и најновите безбедносни мисии. Од воен аспект, новите насоки ќе бидат во можност да дадат специфични, за нив соодветни способности, како и општ одбранбен придонес според нивните ресурси.

НАТО ја задржува политиката на „отворени врати“ за оние АПЧ-земји кои во Прага не беа поканети да ѝ се приклучат на Алијансата, кои во последните неколку години направија огромен прогрес.

На самитот во Прага уште еднаш беше потврдено дека Партнерството останува тежиште на политиката на Алијансата. Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС) и Партнерството за мир (ПЗМ) во голема мерка ја зајакнаа безбедноста и стабилноста во Евроатлантскиот регион. Во моментот, ЕАПС и ПЗМ се усовршуваат на земјите-Партнери да им дадат пофокусирана поддршка и да ги приближат кон НАТО. Акциониот план на ЕАПС за борба против тероризмот е пример како овие односи се зајакнуваат за да се справат со заканите кои ги загрозуваат партнерите на ист начин како и сојузниците.

Многуге реформи, иницијативи и програми усвоени во Прага се почеток на процесот на трансформација кој е суштински за гаранција на безбедноста на територијата, населението и силите на земјите-членки на НАТО против сите закани и предизвици. Агендата е крајно амбициозна, но исто така е реалистична и остварлива. Зачувувањето на трансатлантската безбедносна врска која во изминатиот половина век им служеше и на двете страни од Атлантикот, зависи од нејзиното преведување во ефективна акција.



Комплиментите за значителен прогрес во реформите и силна поддршка на операциите на Алијансата, како и важните чекори направени за надминување на внатрешните предизвици, проследени со напредокот на демократијата, стабилноста и етничкото смирување во Република Македонија, најдраго свое место во Декларацијата на Самитот во Прага. Но, истовремено е упатена порака за удвојување на напорите за реформи. Со Декларацијата се потврдува залошбата на НАТО за помош на РМ, преку АПЧ, со цел постигнување стабилност, безбедност и просперитет, така да може да се исполнат обврските кои произлегуваат од членството во Алијансата. Во тој контекст, со присуството на НАТО, и понатаму ќе се асистираат реформите на одбранбениот и безбедносниот сектор.

Лидерите на Алијансата упатија порака до земјите од ЈИЕ, вклучувајќи ја и РМ, во која се вели дека очекуваат земјите од Регионот да:

- продолжат со градењето трајни мултиетнички демократии;
- го искоренат организираниот криминал и корупцијата и на цврсто основи да воспостават владеење на правото;
- соработуваат во рамките на Регионот;
- ги исполнуваат меѓународните обврски, вклучувајќи ја соработката со Хашкиот трибунал.

Или накратко, единствено прогресот на полето на реформите ќе го одреди темпото на интеграција во Евроатлантските структури на секоја од земјите во Регионот.

Имајќи ги предвид заклучоците од Самитот во Прага, како и научените лекции за време на кризата во 2001 година, одбраната на РМ во периодот после Прага влегува во една фаза на трансформација чија динамика ги надминува сите до сега споменати фази. За неполна година е направено можеби повеќе отколку во претходните 10 години на постоење на АРМ. Тоа се должи на фактот што:

Кај раководните политички структури е научена лекцијата од кризата во 2001 година дека вака дизајнираните и опремени сили не се веќе соодветни за одговор на неконвенционалните и асиметрични закани кои доминираат во регионот и пошироко. Цел е создавање поефикасни, помодерни и помобилни вооружени сили кои ќе бидат флексибилни, распоредливи и одржливи;

Таканаречената „критична маса“ на западоедуциран и про-НАТО ориентиран воен персонал е во позицијата да има директно влијание во процесот на донесување одлуки.

При оваа фаза на трансформација на АРМ, внимание заслужува и Концептот за оперативни способности за операции предводени од НАТО (ОЦЦ), кој е насочен кон зајакнување на способностите на земјите-партнери во оваа насока.

Научени лекции и препораки врз основа на искуствата на новопоканетите земји

Од формирањето на АРМ, па сè до денес, таа е во постојана трансформација и реорганизација, но ниедна не е доведена до крајна фаза. Реформите во одбраната подеднакво се однесуваат како на воените така и на невоените институции, односно



на сите институции поврзани со одбраната, научно-образовни, невладини организации и медиумите како дел од националната безбедносна средина.

Во тој контекст треба посебно да се истакне дека треба да се извршат длабоки реформи и во военото разузнавање за да се ослободи од сите остатоци од минатото и да прерасне во важен сегмент за евроатланска интеграција на земјата. Значајни промени треба да се направат и во военото школство и истото да се прилагоди кон новите потреби, со негово поврзување со меѓународните безбедносно-одбранбени образовни институции (М.центар, школото на *SHAPE* итн.).

Реформите треба да се одвиваат под доволна транспарентност за прогресот на истите. Транспарентноста не може да биде поголема на меѓународен план, отколку на национален. Тесно поврзано со тоа е и рационалното искористување на кадрите школувани во западните земји (САД, ОК, Германија итн.).

Препораки:

- имплементација на солиден и транспарентен персонален менаџмент;
- доследно спроведување на програмата за реконверзија;
- имплементација на системот за заедничко планирање;
- имплементација на солиден систем на долгорочно планирање и буџетирање;
- активно учество во НАТО-предводените ПЗМ вежби и операции;
- зголемување на учеството во меѓународните сили за одржување на мирот;
- постојана координација со советодавниот тим на НАТО и тимот на САД (БУЗ

Ален Хамилтон);

- постојано усовршување на обуката за подофициери;
- секојдневно подобрување на компатибилноста со вооружените сили на НАТО;
- развивање и имплементирање на концептот за набавки, компатибилен со западните земји;
- воспоставување конзистентна стратегија за примање донации за потребите на армијата;
- суштинска редукција на персонал и опрема под потполна контрола и во согласност со национални и меѓународни договори;
- постојано усовршување на англискиот јазик преку организирана настава во рамките на 1. и 2. бригада и ВА;
- организирана подготовка на старешините кои се упатуваат на меѓународни должности и национални должности во странство (до 2006 околу 50);
- зголемување на бројот на старешините кои се упатуваат на школување и обука во НАТО-земјите;
- зајакнување на регионалната соработка и
- одлуката на прашкиот Самит да не бидеме поканети за членство во НАТО не треба да делува разочарувачки, туку на против мобилизирачки.

На крајот, но не помалку важно, реформите мора да се спроведуваат и да се базираат врз јасна визија, со добро подготвен план, јасни цели и прецизно дефинирани рокови. Исто така, реформите на армијата треба да бидат поддржани од сите политички сили во земјата од оние на власт и од оние во опозиција. Политичката неутралност на армијата е од круцијално значење за успехот на реформите.



Додека раководните места во Министерството за одбрана и Генералштабот треба да бидат пополнети со лица со јак персоналитет и кредибилитет со познавања од одбраната и искуство од новата меѓународна средина и барањата на интегративните процеси во НАТО.

Заклучок

Реформите во одбраната се исклучително сложен процес и тие не се однесуваат само на реструктурирање на армијата, но тие ја допираат целата стратедиска средина со истовремено прилагодување на новите потреби кои произлегоа после Студената војна, распадот на Југославија, косовската криза, а особено од конфликтот во РМ. Несомнено, по соочувањето со потребата за борба против глобалниот тероризам ќе призлезат уште нови задачи и обврски. Во врска со тоа, очигледно е дека јасни, добро аргументирани и аналитички базирани цели и мисии на армијата водат кон долгорочна перспектива. Во таа смисла треба да се истакне дека стратедиските документи немаат законска моќ, но како база за политички консензус можат да ги обединат сите оние кои се одговорни за реформите. Притоа, јасни и реални цели и задачи на армијата се најдобриот пат да се постигне политички и општествен консензус за реформите.

Целите и мисиите на реформите мора да бидат базирани врз човечките, економските и интелектуалните можности на земјата. Секоја нереална, декларативна или недоволно промислена одлука за онаа што треба да биде направено ги отвора можностите за шпекулации и дезинформации на сите оние што не сакаат да ги прифатат потребните промени за успешни реформи.

Понатаму, континуитетот е исто така многу важен услов за успех во реформите. Постојани, аналитички, критички и независни забелешки за онаа што е направено, исто така можат да помогнат да се избегнат грешките. Експертите во одбраната и другите институции одговорни за одбраната не треба да се менуваат со секој новодојден министер.

Кога на транспарентноста не ѝ пречат безбедносните служби, тоа е следен услов за успешни реформи што се постигнува со:

- одбранбено и воено законодавство;
- регуларно медиско покривање на реформите;
- независна стратедиска средина;
- јасна кариера и систем на унапредување на воениот персонал базиран врз квалификациите и успехот во работата;

- јасни рамки во командувањето и менаџирањето со армијата и

На крајот, оформувањето на нова генерација војници и цивили е единствен начин за да се ослободиме од „старото размислување“. Успехот на реформите ќе зависи од оние кои имаат лично искуство од западните воени стандарди, кои ги разбираат задачите на воените мисии на 21 век и кои имаат доволно сили и капацитети да ги следат со такви луѓе кои имаат персонално искуство од воените структури на НАТО.

Македонија има доволно потенцијал да ги осмисли и имплементира реформите во АРМ.





бригаден генерал *Џејмс*
БАКСТЕР,

директор на Советодавниот
тим на НАТО во Министерството за
одбрана на Република Македонија

Насоки за реформите во областа на одбраната и безбедноста

Во Македонија работам речиси две години, прво како советник од Велика Британија за одбранбени прашања, а потоа како директор на Советодавниот тим на НАТО. Советодавниот тим на НАТО работи според насоките на Високиот претставник на генералниот секретар во Скопје амбасадорот Бигман и на високиот воен претставник. Јас сум одговорен за давање совети во врска со реформите во безбедносниот и одбранбениот сектор, за подготовка и опремување на вашата земја за членство во НАТО. За извршување на оваа цел имам тим од експерти за обука, логистика, финансии, одбранбена политика, и разузнавање од пет главни НАТО земји кои работат во Министерството за одбрана.

Македонија е единствена земја која прима ваков степен на совети и поддршка од НАТО и тоа претставува долгорочна заложба на Алијансата кон вашите безбедносни потреби.

Мојата презентација ќе биде во два дела:

- Прво, ќе сподела некои наши мислења за видот на капацитети за кои ние веруваме дека Македонија треба да ги развие како потенцијална членка на Алијансата.
- Второ, полковник Фик, клучен член на тимот, ќе даде појаснување за реалните можности за членство поврзани со ресурсите и финансиите.

Нашите забелешки за капацитетите се базирани на серија заклучоци од анализи на стратешките трендови во регионалната и меѓународната безбедност. Во исто време ќе понудам предлози за насоката во која верувам дека треба да се движи АРМ и капацитетите кои изгледаат најрелевантни за вашите потреби и за потребите на НАТО во иднина. Сакам да истакнам дека иако обезбедуваме значителна техничка помош и совети за министерот и ГШ на АРМ, Советодавниот тим на НАТО е само извор на совети и мојот пристап секогаш бил на најобјективен начин да ги поставам расположивите опции за реформите на вашата армија. На крајот тоа што ќе го направите, каква АРМ сакате, е суверена работа и ние го поздравуваме начинот на кој тоа го преземате преку Стратешкиот одбранбен преглед.



Во минатото, одбраната и безбедноста беа синоними. Вашата инвестиција во одбраната ви даваше безбедност. Меѓутоа, во Македонија како и во многу други земји од Централна и Источна Европа откривте дека вашите вооружени сили, кои беа дизајнирани и опремени за одбрана од конвенционален напад, повеќе не се адекватни за обезбедување од неконвенционални и асиметрични закани, кои преовладуваат во регионот и пошироко. Искуствата на армиите на НАТО во операциите во последната деценија, од Босна и Херцеговина до Авганистан и Ирак покажуваат дека утрешните армии ќе имаат потреба од поширок спектар на компетентности, капацитети и многу поголема флексибилност. Во моментот се соочувате со реалноста дека структурата на АРМ е базирана на тешки оклопни формации и многу се потпира на доктрината на територијална одбрана и на употребата на големина и огнена моќ за совладување на потенцијалниот противник. Општо кажано, асиметричните предизвици бараат полесни, побрзи и пофлексибилни сили - помалку тенкови, повеќе пешадија, подобра мобилност и подобри разузнавачки капацитети. Најзрелите армии ја сфаќаат потребата од трансформација и намалување на конвенционалните капацитети како што се оклопните и артилериските, за поголема инвестиција во ИСТАР - системите за разузнавање и одредување цели, мобилност, посебно употреба на борбени хеликоптери, но исто така и стратешки капацитети за воздушен транспорт и полесни, моќни и брзо распоредливи сили.

На ист начин, до неодамна, националната безбедност беше мерена во услови на воени капацитети. Сепак, искуствата од кризата и трендовите во безбедноста во земјата и регионот на Јужниот Балкан покажуваат дека не ви се потребни традиционални или конвенционални воени одговори за исполнување на потребите на Македонија. Областите кои во моментот бараат поголеми инвестиции во пресретнувањето на новиот вид на закани во Македонија и регионот се капацитетите на Министерството за внатрешни работи, царинските и граничните сили, објектите за кризен менаџмент и разузнавањето. Меѓутоа, во оваа сфера значителна е и воената улога.

Нападите од 11-ти септември и постојаните закани од глобален тероризам ги натераа сите западни земји да ја разгледаат улогата на војските во нивните општества. Дури и земјите, со кои устав и закони стриктно ја ограничуваа улогата на војската во внатрешните работи, мораа повторно да ги разгледаат своите позиции. Војската во повеќето земји од НАТО има капацитети и способности за набљудување, извидување, комуникации, отстранување на експлозивни средства и истражувања со висок ризик, кои на Полицијата често ѝ недостасуваат. Во поглед на зголемените терористички закани, вклучувањето на војската во голем број од овие области во поддршка на полицијата стана вообичаено. Исто така, барањата на операциите за мировна поддршка на Балканот, противтерористичките операции во Авганистан и Ирак и операциите за стабилизација во истите области беа согледани како барање за повеќе Специјални сили или полесни посposобни сили. Веројатно е, како во неодамнешните операции, дека ќе треба да се побараат воени ресурси за поддршка на полициските операции каде што ризикот е поголем и Полицијата не може да се соочи со сите



барања на одредена операција. Ова е важна воена задача која не може да се превиди, иако војската треба да се вклучи како последна опција и секогаш треба да работи по принципите на полицискиот примат.

Членството во НАТО е повеќе од имање пристап под “чадорот” на безбедноста. НАТО се разви од колективен одбранбен систем во поширока политичко воена алијанса. Одлуката од Прага да се создадат сили за одговор на НАТО, моменталните операции на НАТО во Авганистан и можноста за идни операции на НАТО во Ирак, укажуваат дека Алијансата стана глобален бранител на вредности. Затоа е важно да се препознае дека помеѓу придобивките од членството, исто така има и обврски и одговорности. Македонија мора да планира да придонесе кон Алијансата на позитивен и конструктивен начин. Ова значи дека АРМ мора да биде во состојба да: Распореди сили и да оперира со нив надвор и најверојатно до ниво на баталјон или еквивалентна сила во континуиран период како дел од силите на НАТО. Силите за одговор на НАТО и моменталниот борбен ред на НАТО имаат значителни борбени капацитети, особено со воздухопловни, оклопни и пешадиски. Тоа што недостига се основни, најдобро опишани како мали, дискретни и со висока вредност логистички капацитети и капацитети за борбена поддршка. Тука е и можноста Македонија да се фокусира на тоа. Како што опиша поранешниот Врховен командант на сојузничките сили за Европа „корисни и распоредливи основни капацитети дозволуваат да играат со големите момци, без разлика калку сте мали“. На пример, Република Чешка обезбеди крајно корисни АБХ капацитети за набљудување во неодамнешните коалициони операции во Ирак; Норвешка развива многу вредни капацитети за расчистување мини и нивните специјални сили, кои се способни за оперирање на планински терен, добија значителни пофалби за операциите во Авганистан. Постојат голем број на отворени можности за Македонија, и само одлуката за поголемо фокусирање на одбранбените напори на основните капацитети врз специјалните сили ќе даде значителна поддршка кон вашите обиди за членство. Како и да е, НАТО исто така, има недостаток од распоредливи медицински капацитети и мали и специјалистички капацитети во логистичките области. Одлуката за тоа што сакате да правите е релативно лесна, тоа е способноста за распоредување и одржување сили преку море што може да биде скапо и сложено. Ова е област во која на Македонија ѝ недостигаат ресурси и експертиза и област каде што НАТО би сакал да види напредок.

Мора да бидете во состојба да го пружите клучниот придонес кон силите на НАТО во случај некогаш да бидат загрозени суверенитетот или границите на Македонија или ако постои потреба за распоредување на НАТО сили според Член 5 во балканскиот регион. Ова им обезбеди на членовите и на некои од новопоканетите за членство, оправданост за задржување на балансиран воени капацитети за водење војна. НАТО не бара од земјите едноставно да придонесуваат кон операциите на најдолниот крај од спектарот на мировните операции. Го поздравуваме фактот дека планирате да ги задржите клучните способности за водење војна како признание за потребата за „напорна обука но лесна борба“.



Бидете потполно интероперативни со НАТО. Вашата опрема, вашата доктрина и вашата обука мора да ви овозможат потполна интеграција со сојузниците од НАТО. Во моментот сте недалеку од оваа цел - НАТО доктрината се одржува, но не е потполно раширена и научена. Вашата опрема и комуникациски системи мора на време да се доближат до оние на потенцијалните сојузници. Вашето образование и обука, посебно обуката на вашите подофицири - основата на современа професионална армија мора да биде поблиска на НАТО нормите. Употребата на англискиот јазик, до подофицерско ниво останува основа за базична интероперативност.

Дејствувајте како безбедносни сили во поддршка на Полицијата во мировни или стабилизационски операции. Неодамнешните искуства на армиите на НАТО покажуваат дека кога војниците се повикани да се соочат со безбедносен предизвик, веројатно е дека од нив повеќе ќе се бара да изведуват мировни или полициски должности отколку борба. Стабилизацијата и постконфликтните операции имаат многу стресни и комплексни способности кои покриваат спектар од преговарање, преку полициски задачи до прва помош или хуманитарна координација и администрација. Ова е нешто што Македонија треба да го препознае во развојот на повисоките стандарди во образованието и обуката на воениот персонал. Луѓето се од витално значење за нашите идни одбранбени капацитети. Иако воената опрема може да биде импресивна, луѓето се тие кои оперираат со неа, ја одржуваат и поддржуваат и тоа ја прави разликата. Целта е да се овозможи одбранбениот сектор да биде пример на еднакви можности за вработување со понуда на јасна цел и обезбедување на одлично образование, обука и поддршка на сите вработени. Според мене овие барања даваат добра основа за развој на поголема професионална доброволна компонента во АРМ и прогресивно намалување на редовната компонента.

Иако е важно да се има јасна визија за тоа каков вид одбранбен сектор сакате. Важно е Македонија да ги има предвид финансиските реалности на членството во НАТО и реалните трошоци на одржување на современи модерни капацитети.

Полковник Фик

НАТО е меѓувладина организација кон која земјите - членки ги алоцираат ресурсите потребни за нејзино оспособување за секојдневно функционирање и обезбедување објекти потребни за консултации, доносување одлуки и последователна имплементација на договорените политики и активности. Од Македонија ќе се очекува да преземе дел од овој товар.

Во воен контекст, настрана од ограничениот број постојани команди и мали постојани сили, мнозинството воени сили и средства кои им припаѓаат на земјите-членки на НАТО остануваат под национална команда контрола, сè додека не дојде време некои од нив или сите, зависно од земјата, да бидат назначени од НАТО за цели на извршување на специфични воени задачи. Силите на НАТО земјите кои придонесуваат кон Силите за стабилизација предводени од НАТО во Босна и Херцеговина (СФОР) и Силите на Косово (КФОР) се привремено назначени на НАТО со цел да се исполнат мандатите на Алијансата, но се обучени, опремени, одржувани



и финансирани од индивидуалните одбранбени буџети на земјите-членки.

Со цел да се олеснат консултациите и заедничкото донесување одлуки во рамките на Алијансата, секоја земја членка одржува воено и дипломатско присуство во Командата на НАТО, како и цивилно и/или воено претставништво во штабовите на различните агенции и воени команди на НАТО. Трошоците на одржување и пополнување на националните делегации и воени мисии се исто така државна одговорност, финансирани во согласност со различните принципи на сметководство и пракса за секоја земја.

Овие два примери - трошоците на одржување на воени сили и трошоците за цивилна и воена застапеност во форумите на Алијансата - ги илустрираат трошоците кои треба да се земат предвид при секоја анализа на вкупните трошоци на секоја земја за нејзиното членство во НАТО. Ваквите трошоци треба да бидат балансирали со слични анализи на економските придобивки остварени од секоја земја како резултат на нејзиното учество во Алијансата.

Сепак, основата за членство во НАТО е далеку зад границите на финансискиот баланс според горенаведените основи и вклучува политички, економски, научни, технолошки, културни и други фактори кои не може веднаш да се согледаат од финансиски аспект. Исто така, за да дојдеме до логичен заклучок секоја земја членка треба да ги има предвид трошоците кои ги стекнала со тек на време во создавањето на услови за својата национална безбедност независно или преку алтернативни форми на меѓународна соработка.

Исто така има и прашања поврзани со трошоци и ресурси кои се релевантни за видот на капацитети потребни за членство во НАТО како што ги опиша генерал Бакстер. Клучен исход од Стратешкиот одбранбен преглед е да се фокусира на воените капацитети кои треба да ги развиете долгорочно и кои се финансиски одржливи. Плановите мора да бидат реални (во време и во смисла на ресурси) за да можете да ги исполните заложбите кон Алијансата. Затоа, процесот на планирање и буџетирање на националната одбрана треба да биде комплетно транспарентен.

По конечното одобрување на СОП и развојот на долгорочен план за трансформација на одбраната и АРМ, ќе биде корисно да имате воспоставен потполно функционален повеќегодишен процес на планирање и буџетирање со постојани извештаи за напредокот (финансиски и нефинансиски). По правило, плановите (вклучувајќи ги и ефектите на Буџетот) треба да имаат опфат од 5 години, а ако вклучуваат инвестиции треба да бидат за 10 години. Нашите колеги од претприемничката фирма од САД ќе дискутираат за тоа подетално, но се уште остануваат обременети во одбранбена смисла од краткорочната природа на вашето планирање и буџетирање.

Која и да е вашата одлука за идните капацитети, големите инвестиции не можат да се избегнат - современото оружје и опрема се скапи, но гледајќи го нацрт буџетот на МО за 2004, речиси да нема расположиви ресурси за оваа цел. Платите, одржувањето на опремата која старее и инфраструктурата, конзумираат најголем дел од ресурсите за одбраната. Според наше мислење, ќе биде неизбежно дека СОП



ќе треба одблиску да ја прегледа бројната состојба на персоналот, административните трошоци, инфраструктурата и опремата кои се навистина релевантни за вашите потреби во одбраната. Предвидуваме дека ќе се соочите со тешки одлуки за начинот како да ги намалите трошоците за да создадете финансии, кои ќе ви овозможат да остварите инвестиции во одбраната, неопходни сега и во иднина.

Постои непишано правило во одбранбеното буџетирање кое вели дека треба да трошите 1/3 на персонал, 1/3 на инвестиции и 1/3 на тековни трошоци. Да бидам искрен; за мали земји тоа е многу тешка цел, но мислиме дека наскоро ќе треба да ја достасате.

Сметајте дека сте фатени во еден вид финансиска замка. Се додека не ги намалите вооружените сили ќе треба да плаќате плати и трошоци за инфраструктура. Сè додека не инвестирате во нова опрема ќе треба да трошите повеќе пари на одржување на опремата која старее, дури и ќе дојдете до точката кога повеќе не е можно одржување бидејќи не е можно да се најдат резервни делови.

Ослободете се од оваа замка што е можно поскоро.

Генерал Бакстер

Дозволете ми да го заклучам излагањето, истакнувајќи дека забележуваме голем напредок и дека го поздравуваме начинот на кој ГШ на АРМ и МО се однесуваат и соработуваат со нас. Исто така, имате голема поддршка од НАТО за начинот на кој Владата има намера да го искористи Стратешкиот одбранбен преглед за развивање на армија која е релевантна и соодветна на вашите долгорочни потреби, Армија каква што Македонија навистина заслужува.

Во моментот моите главни напори се во поддршка на работата која набргу ќе започне во Министерството за одбрана со Стратешкиот одбранбен преглед. Исто така завршивме детални студии со АРМ во однос на важни прашања:

- Развојот на капацитетите на вашите специјални сили.
- Капацитетите и структурата на вашето воено разузнавање.
- Вашите логистички капацитети за поддршка на распоредени сили во операции на НАТО.
- Развојот на подобра обука за подофицери и војници.
- Развојот на области за обука компатибилни со НАТО.

Потполно ги сфаќаме тешкотиите на ваквиот процес, кога сè уште имате безбедносни грижи. Исто така, разбираме дека реформите се долгорочен процес и дека трансформацијата на вашите одбранбени капацитети ќе продолжи и во иднина. Може ли да истакнам дека, во смисла на одбраната, НАТО не бара готов производ - ние сакаме да видиме цврсти долгорочни планови за одржување на релевантните одбранбени капацитети.



м-р *Владимир*
ГОРЕВСКИ,

раководител на меѓуресурска група на Владата
на Република Македонија

Стратешки одбранбен преглед-основи и насоки за негова реализација

Освен Националната концепција за безбедност и одбрана, другите документи од оваа област не се веќе во чекор со времето. Последен ваков преглед во МО беше спроведен по кризата во 2001 година, но без пошироки политички и други консултации. Оттогаш има трансформации на политичкиот пејзаж во РМ, подобрена е стабилноста на Балканот и на подолг рок се отстранети закани од конвенционален напад на РМ. Глобалните одбранбени потреби се променија со појавата на тероризмот, транснационалните опасности и друг вид неконвенционални и асиметрични закани.

Сите овие промени укажуваат на потреба од ново преоценување на нашите одбранбени потреби.

Процесот на СОП ќе се води со максимално искористување на сите домашни ресурси и интелектуални капацитети. Главна насока ќе биде обезбедување на одбраната според можностите и ресурсите на Република Македонија, новите стратески реалности и визиите за интеграција во пошироки безбедносни и одбранбени сојузи. Притоа треба да се изгради таков одбранбен систем во обем кој нема да ја наруши и загрози безбедноста на Република Македонија и кој ќе овозможи и ќе придонесе за развојот на другите сфери на општеството.

Процесот на СОП ќе се води со постојана соработка и координација помеѓу Министерството за одбрана и Министерството за надворешни работи, претседателот на Република Македонија во својство на врховен командант, како и Собранието на Република Македонија и неговите соодветни комисии.

Се оценува дека, како и во многу други држави, нашите вооружени сили во основа се дизајнирани и опремени за одбрана од конвенционален напад, со лимитирани капацитети за обезбедување одбрана од неконвенционални и асиметрични закани, кои сега и во иднина се порелевантни во регионот и пошироко.

Лекциите научени од кризата и искуствата од НАТО земјите, укажуваат на тоа дека армиите во иднина ќе мора да располагаат со многу пошиток спектар на способности и многу поголема флексибилност. Сегашната структура на АРМ е



релативно крута и базирана на формации кои се потпираат, главно, на огнената моќ за да го поразат непријателот. За да се спротисти на новите регионални и глобални закани АРМ мора да стане полесна, поподвижна, пофлексибилна и со можност да одговори на широк спектар на закани.

Прегледот, исто така, треба да обезбеди ценооефективна одбрана, почитувајќи ги и правилно искористувајќи ги парите на македонските даночни обврзници. Прегледот ќе ги елиминира непотребните административни трошоци, инфраструктура и загуби, при што ќе се користат најсовремени менаџерски и буџетски техники.

На крајот од овој дел, сакам да истакнам дека самиот процес на реализација, заклучоците и резултатите од овој Преглед ќе бидат широко транспарентни, формирани и тествани во најширок можен форум и со тоа да бидат прифатени како правилна одбранбена политика. Со ова никој не би требало да може да тврди дека не му била дадена можност да го каже својот збор.

СОП е предвидено да се реализира со Програма на Владата на РМ низ неколку етапи (три) во кои, покрај роковите се дадени и началната структура и содржините за секоја етапа одделно со рокови и извршители.

Во првата етапа е предвидено да се донесе документ кој ќе го усвои Владата на РМ, именуван како политичка рамка. Во него главни содржини ќе бидат стратешкиот концепт и контекст на реалноста во која егзистира Република Македонија, со процена на закани, ризиците и опасностите на краток, среден и долг рок. Потоа ќе се утврдат мисиите на одбраната од кои ќе произлезат задачите на АРМ. Притоа транспарентно ќе се анализира тековната способност и недостатоците на АРМ, од кои ќе произлезат и ќе се утврдат приоритетите за натамошната реформа. Приоритетите ќе се однесуваат на усогласувањето на способностите на одбраната и на АРМ во согласност со новите визии и потреби на РМ., алокација на ресурсите во рамките на Буџетот, обуката, достигнувањето интероперативност, животниот стандард, модернизацијата, персоналот управување и слично. Сето тоа, треба потоа да се преточи во одлуки и насоки на Владата на РМ.

Во втората етапа, врз основа на оваа политичка рамка ќе се утврди процената на потребните вооружени сили, нивните способности, опремата, поддршката, со поединечна анализа и предлог за идна структура и способности. Ваквиот предлог во третата етапа, односно финалната, ќе донесе одлука за најдобра опција и нејзино верификување. Притоа ќе се донесе и единствена стратегија за трансформација, во чии содржини ќе има поединечни стратешки насоки и планови за секој дел од реформата и предлозите за достигнување на посакуваните цели.

На крајот се предвидува (февруари 2004) главните документи и одлуки преточени во соодветна содржина да се дадат на усвојување на Собранието на РМ, со што ќе се даде потврда и правец кон каде ќе се движи идната одбрана на РМ и нејзините вооружени сили.



Нано
РУЖИН,

амбасадор на Република
Македонија во НАТО

Во очекување на балканскиот “BIG MAC”

Македонија во 2001: инверзија на лесниот оптимизам

На почетокот на 2001 година во регионот на Балканот се актуелизираа две кризи жаришта на релативно блиска географска дистанца на потегот Југозападна Србија - Северозападна Македонија. Најнапред изби судирот на албанските екстремисти со српските безбедносни сили, а неколку месеци подоцна и судирот на албанските екстремисти со македонските безбедносни сили во Северозападниот дел на РМ. Споменатите кризи имаа бројни сличности и заеднички елементи кои еден општ именител: **најавија голема инверзија на лесниот оптимизам кој провејуваше во Република Македонија на почетокот на 2000-та, како во поглед на нејзината безбедност и стабилност така и во поглед на економскиот просперитет. Всушност, во текот на првата деценија на независноста, македонските аналитичари станаа индиферентни на постојните укажувања на Европјаните дека „оазата на мирот“, „македонското мултиетничко чудо“, „единствената поранешна југословенска република која не ја почувствува војната при распаѓањето на федерацијата сепак може да се најде пред сериозни предизвици. По завршувањето на кризата и аналитичарите и политичарите во РМ станаа многу пореалистични.**

Неочекуваната деградација на меѓуетничките односи во РМ го актуелизира прашањето околу факторите кои дејствуваа врз нивната имплозија: како се појави кризата и кои фактори делуваа врз нејзината спирална деградација? Во вториот дел на овој осврт ќе се позанимаваме со напорите на РМ и МЗ околу управувањето со кризата како и лекциите што можат да се извлечат од оваа криза.

Кога зборуваме за факторите кои доведоа до вооружениот револт на Албанците во РМ, тие се од хетероген карактер меѓу кои би ги издвоиле: **социјалните** (висока стапка на невработеност на Албанците, особено во јавните институции, ниска стапка на животниот стандард, отсуство на социјална држава), **демографски** (висока стапка на наталитет и зголемена имиграција со соседството), **социолошките**



(структура на семејната ќелија на Албанците и семејната солидарност, заемна недоверба, затвореност и разновидноста на националните заедници), **образовните и институционалните фактори**, кои подоцна добиваат јачина на политички ревандации (прашањето на високото образование и недостатоци од уставна природа), **политичко-културолошките** (прашањето на идентитетот на Албанците што се апострофира по интервенцијата на Алијансата на Косово и повлекувањето на српските безбедносни сили од Покраината. За првпат во поновата историја, во свеста на Албанците е разбиен митот на непобедливоста на Србите. Кога кон овие елементи ќе се додадат и останатите релевантни фактори (географијата, геополитиката, економијата, безбедноста на границите, историјата, религијата, иконографијата, традицијата, политичката аморфност и корумпираност на владеачките политички елити, отсуството на попрогресивни идеи за уредување на меѓуетничките односи, имитацијата на надминатиот Титовиот модел во функционирањето на меѓуетничките односи) што доведе до спиралната деградација на меѓуетничките односи во РМ на почетокот на 2001 година.

На работ на граѓанската војна

Во мај 2001 година станува евидентно дека спиралата на конфликтот излегува од контролата на безбедносните сили на РМ, ширината и интензитетот на непријателствата јасно најавуваат дека кризата во РМ може да дегенерира во голема граѓанска војна со можни консеквенци за дестабилизација на целиот регион. Предизвиците по стабилноста и безбедноста на државата станаа толку еклатантни што на сите им стана јасно дека РМ можеше да избира само меѓу „воениот судир и граѓанската војна и самоуништувањето“ од една и „политичкиот компромис и мирот од друга страна.

НАТО заедно со ЕУ, ОБСЕ и македонската страна одигра суштинска улога во создавање услови за воспоставување на мирот и стабилноста во земјата. Во соработка со македонските власти, меѓународната заедница придонесе кон преземање серија комплементарни реформи и мерки на доверба со цел да се подржат широките политички договори и да се воспостави мирот.

Почувени од искуствата со кризата во Југозападна Србија, меѓународната заедница заедно со македонската страна се зафаќа да пронајде политичко решение на кризата. Меѓутоа, за разлика од БиХ и Косово, мисијата на Меѓународната заедница на РМ, главно беше од политичка природа, се работеше за држава - партнер и аспирант за полноправно членство во НАТО, држава која по никоја цена не можеше да отстапи од својот суверенитет. Затоа и акцијата на Алијансата и останатите меѓународни субјекти можеше да се ефектуира единствено со целосна согласност на Владата во која влегоа и претставниците на опозицијата како и претседателот на државата. На 14 јуни претседателот Трајковски го испраќа барањето до Алијансата за нејзиното воено ангажирање во процесот на разоружувањето на екстремистите. Едновременно САД и ЕУ ги испраќаат своите „олеснувачи“ Џејмс Пердју и Франсоа Леотар, задолжени за рахмонизирање на меѓупартиските преговори на клучните парламентарни



политички партии на РМ. Раководењето со кризата на теренот му беше доверена на флексибилниот и прагматичен дипломат Питер Фејт.

Кризен менаџмент

Оценките на војните експерти на РМ беа дека мисијата на НАТО во РМ треба да биде ограничена спроед својот дострел, големина и времетраење. Од политички аспект, НАТО требаше да ги убеди албанските екстремисти да го предадат оружјето и да останат на утврдзената линија на разграничување. Од своја страна македонската коалициона влада во чии рамки латентно тлееше ривалитетот меѓу „тврдото,“ и „умереното,“ крило се зазеде за контрола и спречување на асиметричната употреба на тешкото оружје за време на воените операции. Воедно парламентарните политички партии мораа да се исполнат четири услови: усвојување на општ политички договор, создавање легални и адекватни рамки за силите на НАТО, кои би ја предводеле мировната операција врз кризните подрачја на РМ, презентирање на еден план за модалитетите и деталиет околу предавањето на оружјето кој би бил усвоен од страна на владата на РМ и на НАТО и воспоставување траен прекин на огнот.

По неколку недели интензивни преговори и исполнувањето на претходно наведени-те услови на 13 август 2001 година во Охрид е потпишан Рамковниот договор. На тој начин беа исполнети условите за отпочнување на операцијата на НАТО „Суштинска жетва“ чија основна цел беше колектирање и уништување на оружјето (27.08.01). Во операцијата учествуваа околу 4.800 војници на мултинационалната бригада на НАТО. Бригадата беше составена од војници на 13 нации под команда на Обединетото Кралство кое учествуваше со 1.706 војника. До 26.09.01, односно во рок од 30 дена мисијата собра и уништи 3.875 парчиња оружје. Во октомври истата година УЧК се распушти а набргу следеше и измената на Уставот на РМ, амнестијата на албанските екстремисти подготовка за исполнување на идните заложби на Охридскиот договор.

По завршување на мисија „Суштинска жетва“ на барање на македонските власти Претседателот Трајковски, започнува новата мисија на НАТО, „Килибарска лисица“. Мисијата броеше околу 700 војници, а како лидер - нација се појави Германија. основна цел беше заштита на 280-те цивилни набљудувачи на ЕУ и ОБСЕ. Нејзиниот мандат беше фиксиран до 15.12.2002 г. Конечно оваа мисија е заменета со уште полесна мисија на Алијансата наречена „Сојузничка хармонија“. Нејзиниот мандат завршува во април 2003 заради преземањето на командата од страна на ЕУ и промоцијата на Еурокорпусот во рамките на мисијата „Конкордија“. Скромниот чин на преземањето на командата на мисијата од страна на силите на ЕУ што се одржа во близина на Скопје не претставуваше само церемонија на започнување на новата етапа во одбранбената архитектура на Унијата туку и потврда на нераскинливата заемност на тансатланска врска. Благодарение на позитивната еволуција на кризата во РМ, дојде до заклучување на аранжманот Берлин+. Прашање е дали овој значаен договор на одбранбената соработка меѓу НАТО и ЕУ ќе беше привршен во толку кус период доколку не се наметна прашањето



на преземање на командата на мисијата на НАТО од страна на ЕУ во РМ. Конечно, овој пример е најдобар одговор на критичарите и скептиците на трансатлантизмот.

Заеднички поуки

НАТО, ЕУ, ОБСЕ од една и македонската страна од друга страна од оваа криза извлекоа мошне полезни и поучни лекции. Меѓу најзначајните ќе ги споменеме:

Независно од комплиментите и енергијата која ја потроши меѓународната заедница и особено Алијансата. Сепак, главната заслуга за успешното раководење со кризата и изнаоѓање на мирот и припаѓа на РМ на нејзиниот народ и раководство. Раководството од своја страна требаше да ја надмине „тврдата линија“ на однесување, која беше бескомпромисна, воено ориентирана и критички расположена кон начинот на раководењето на кризата од страна на меѓународните сили. Од друга страна, Македонците и Албанците требаше да ефектуираат заемно ментално прочистување на непријателствата по релативно малиот број жртви. Медиумите и интелектуалците требаше да го убедат јавното мислење дека тезата за „меѓународниот заговор“ е измислица со многу негативни консеквенци.

Партнерскиот статус на РМ во НАТО и развиената соработка со Алијансата придонесе, раководењето со кризата од страна на МЗ да биде многу полесно. Имено РМ уште во 1995 година се здоби со партнерскиот статус, а во 1999 година ја истакна својот аспирантска амбиција, и стана членка на групата Вилнус и учесник во АПЧ (MAP) процесот. За време на интервенцијата на Алијансата на Косово, РМ се здоби со статусот на КФОР - нација. Денес го исполнува својот 4 АПЧ циклус.

Присуството на силите на КФОР во регионот и особено логистиката на КФОР во Скопје, како и искуствата на НАТО на Балканот, односно познавањето на теренот на Косово и РМ, запознавањето на менталитетот, обичаите и поднебјето беа од огромна помош за успешно изведување на мисиите на НАТО во РМ.

Праворемената реакција на МЗ и кооперативноста на РМ по сознанието дека неможе да се дозволи да се развие енда граѓанска војна од широки димензии со бројни можни разорувања, жртви, злочини, протерувања и целосна дестабилизација на регионот.

РМ и покрај одредени дилеми и инциденти целосно ја прифати соработката со меѓународната заедница. Притоа, често мораше да се вложат и непопуларни потези кои беа и спротивни на јавното мислење во државата, но РМ достоинствено ги исполни своите обврски.

Подоцна, го сфати пропустот и со испраќањето на искусни експерти од овој домен одговори успешно на овој императив.

Перманентното следење на состојбата и во постконфликтниот период се покажа како мошне важна етапа во дефинитивното стабилизирање на државата. Имено, потпишувањето на Охридскиот рамковен договор беше само една од значајните етапи во мировниот процес. Натамошните неопходни фази предвидуваа: враќање на безбедносните сили во зоните на кризата, адекватната примена на Законот за



амнестија и подговорки за слободните и легални парламентарни избори (септември 2002) спроведување на Пописот на населението, серија други закони и сл.

Враќањето на довербата е еден долгорочен процес, исполнет со многу умешност, мудрост, трпение, толеранција, енергија. Тоа го сфатија и актерите на кризата и меѓународната заедница..

Прашањето за раководењето и безбедноста на границите во борбата против организирианиот криминал и потесната соработка меѓу соседите е од примарно значење за стабилноста на регионот. Затоа е и разбирлив интересот на меѓународната заедница и регионот за имплементација на политичките и пред се експертските заклучоци усвоени на Конференцијата за безбедност и раководење со границите, одржана во Охрид во мај оваа година.

Мисиите на НАТО беа исклучително ефикасни, а колектираната маса на оружјето ги надмина очекувањата. Независно од оценките дека Албанците во РМ поседуваат околу 80-100.000 парчиња оружје од вкупно 576.000 кои беа извлечени од складиштата во Албанија во 1977 г. Мисијата „Суштинската жетва“ успеа да собере повеќе оружје од било која претходна акција на колектирање оружје во кризните региони.

Мисиите на НАТО во РМ покажаа дека се отвора една нова страница во модалитетите на нивното ангажирање. Кризниот менаџмент кој се манифестира преку наизменичната политичко - воена димензија се покажа како многу ефикасен. Веќе нема ниту малку сомневање дека во иднина воените мисии ќе може да бидат ангажирани во функција на изнаоѓање на политички решенија.

Меѓународната соработка и координација во случајот на раководењето со кризата во РМ покажа мошне завидно ниво. Секоја меѓународна организација придонесуваше на свој начин во јакнењето на мировните мисии. Од своја страна САД и ЕУ го „олеснуваа“ процесот на преговорите, додека честите посети на генералниот секретар на НАТО Џорџ Робертсон (19 пати ја посети РМ за 19 месеци) на високиот претставник на ЕУ Хавиер Солана и на претставникот на ОБСЕ дадоа политичко значење во решавањето на кризата.

За време на кризата, НАТО, имаше изграден став да реагира флексибилно, со паралелна примена на политички притисоци, и со употреба на сили за специфични мисии со ограничен мандат на траење. Воедно заради поуспешно хармонизирање на стратегијата, НАТО одржуваше перманентен контакт, како со македонската страна така и со екстремистите.

Сега кога РМ ја живее втората година од кризата, по успешните парламентарни избори од 2002 година непријателите од вчера, седат во истите пратенички клупи и заедничка коалициона влада. Тоа е најдобрата гаранција за конечното стабилизирање на државата.

Денес, наместо нестабилност РМ продуцира мир, ќе консатира амбасадорот на САД во РМ. Македонија и натаму останува аспират за полноправно членство во НАТО и член на антитерористичката коалиција. Заради кризата, РМ не успеа да стане полноправен член на Самитот во Прага 2002 година. РМ продолжи со уште поголем



ентузијазам да ги исполнува обврските на АПЧ, а слично на балтичките земји, ја иницира трилатералната регионална соработка со Албанија и Хрватска. Затоа, ако во 2002 година во Прага се случи „Big bang“ со приемот на седумте аспиранти во полноправно членство, во 2004 год. на самитот на НАТО реално е да се очекува да се случи **“Big MAC” (Македонија - Албанија - Кроација)**. Асоцијацијата со познатиот „Мекдоналдсов сендвич е случајна, но, пораките на регионалниот трилинг се јасни:разликите во капацитетите меѓу новопоканетите и трите држави - аспиранти не се поголеми од 2-3 MAP циклуси. Овие држави незадржливо чекорат кон поканите за полноправно членство.



Фрег
СТИВЕНС,

претставник на американската
консултативна фирма
Буз Ален Хамилтон - САД

„Буз Ален Хамилтон“

Буз Ален Хамилтон е американска консултантска фирма најмена од владата на САД за да им помогне на МО и АРМ во исполнувањето на воените стандарди за влез во НАТО. За постигнување на оваа цел, ние обезбедуваме консултантска поддршка во четири области:

- персонал
- логистика
- планирање, програмирање и буџетирање
- обука

Тимот на Буз Ален Хамилтон се состои од експерт за секоја од овие области. Сите се пензионирани од воена служба во САД или како половник или како потполковник. Програмскиот менаџер е пензиониран бригаден генерал од Маринскиот корпус на САД. Во Македонија сме од јануари оваа година.

Нашиот севкупен пристап кон постигнувањето на овие цели е следниот:

Овде сме да советуваме и да консултираме. Создаваме работни врски со нашите пандани во секоја од четирите функционални области. Имаме блиска соработка со нашите пандани во идентификувањето на задачите со висок приоритет. Потоа препорачуваме опции за исполнување на потребите од овие задачи. Сите одлуки ги донесуваат МО и АРМ. Тимот Буз Ален Хамилтон на МО и АРМ им ги обезбедува потребните алатки за имплементација на овие одлуки.

Користејќи го овој пристап, во јуни обезбедивме обука за анализа и одредување на трошоци при планирање, програмирање и буџетирање за одбран персонал од МО и АРМ. Во моментот изведуваме курсеви за обучување на АРМ инструктори за Систем за управување со обуката и техники на воени инструкции. По завршувањето на овие курсеви, МО и АРМ ќе имаат капацитети за спроведување на оваа обука кога ќе биде потребно и каде што ќе биде потребно.

Конечно нашите пандани соработуваат со нас за идентификација на задачите со висок приоритет за 2004. Според тоа, ние обезбедивме поддршка во следните области:



- обука по англиски јазик;
- обука и консултантска поддршка во повеќегодишно планирање и буџетирање;
- обука во техники за дивестирање на непотребните објекти;
- потреби и планови за развој на подофициери;
- потреби и планови за имплементација на сеопфатна инфраструктура на информатичка технологија.

Последен и еднакво важен аспект на нашиот пристап е блиската соработка со генералот Бакстер и неговиот персонал од Советодавниот тим на НАТО. Споделуваме информации и соработуваме за да не дојде до удвојување на напорите и за конзистентност на нашите совети. На пример, експертот за планирање, програмирање и буџетирање редовно дискутира со потполковник Фик. Дополнително, ги координиравме нашите напори во процената на полигонот Криволак, како и во планирањето за помош во развојот на програмата за професионално воено образование на подофициери.

Дозволете ми да завршам со тоа што ќе кажам дека за време на деветте месеци колку што сме во Македонија, тимот уживаше во одличната соработка со нашите пандани во МО и во АРМ и Советодавниот тим на НАТО. Очекуваме соработката да продолжи успешно и во 2004.



д-р *Зоран*
ИВАНОВСКИ,

Воена академија "Генерал
Михаило Апостолски"

Пат кон евроатлантските интеграции: реформа на безбедносниот сектор на Република Македонија

Реформите на безбедносниот сектор претставуваат исклучително важен елемент за изградба на едно демократско општество. Реформата се должи на промената на мисијата и структурата на вооружените сили и на потребата за целосна интеграција на одбраната со останатите сектори на државата. Најтранспарентен начин на реформа на одбраната се смета оној направен во рамките на ПЗМ (ПФП- ИПП, ПАРП) и особено МАП-от. Во трудот се анализираат можните правци на реформите, носителите, како и значењето на цивилниот сектор и медиумите.

Во основата на реформите се наоѓа предизвикот за правилно регулирање на цивилно-воените односи и координацијата на сите елементи на безбедносниот сектор. Резултатот на реформите е реинтеграцијата на безбедносниот сектор и остварување на баланс помеѓу неговите реформирани елементи, односно создавање интегриран безбедносен сектор, неопходен за остварување на систем на интегрирана безбедност.

Трансформација на безбедносниот сектор

Главната идеја на трансформацијата на безбедносниот сектор е содржана во процесот за демократизација на земјата, кој е во директна врска со имплементацијата на принципот на "доброто владеење"¹ и клуч за евроатлантската интеграција. За постојното општествено-политичко и економско уредување на земјата, како и за новите видови безбедносни ризици (организиран криминал, тероризам, опасност од избувнување на етнички и религиозни конфликти и др.), неопходни се нови форми на организација и функционирање на безбедносниот сектор. Безбедносниот сектор треба да има потенцијал да се справи со сите споменати видови закани, да биде способен за превентивна акција, да може брзо да реагира, а после акцијата да обезбеди

¹ „добро владеење“ (good governance)-принцип на одговорно, транспарентно и отчетноработење на државните органи



санирање на последиците и да се подготвува за идни операции. Во справувањето со заканите, безбедносниот сектор може да смета и на меѓународна поддршка, но само доколку ги применува во пракса принципите на транспарентност и демократска контрола на безбедносниот сектор.

Постојат повеќе причини за реформи во безбедносниот сектор и за паралелно редефинирање на безбедносните барања. Покрај веќе споменатите, би ги истакнале следните: прво, постигнување на оптимална структура на безбедносниот сектор (кадровски, опрема и обука); второ, поголема демократска контрола над безбедносниот сектор од страна на демократски избраниот Парламент и Влада, како легални претставници на општеството; трето, респективно економизирање на безбедносниот сектор и грижа за трошењето на ресурсите во оваа област; четврто, сериозни промени во безбедносните перцепции во општеството, кои повеќе се фокусираат на новите видови ризици; петто, подготвеноста да се учествува во мисии надвор од сопствените граници.

Како резултат на овие причини, се јавува потреба од нова дефиниција на безбедноста, што треба да се направи преку изготвувањето на Национална безбедносна стратегија, Национална одбранбена стратегија, Воена доктрина и др., што претставува основа за воспоставување на соодветна законска рамка, во која ќе бидат интегрирани и координирани мерките за справување со сите видови на безбедносни закани. Според современото дефинирање, своја улога во безбедносниот сектор покрај Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи имаат и други министерства, агенции и установи, индустријата, академски и образовни институции. Поради тоа се прави трансформација на вооружените сили, со цел истите да можат да одговорат на својот дел од задачите и да го добијат вистинското место во безбедносниот сектор. Сите организациски решенија се опфатени во Концептот за националната безбедност, кој претставува основен документ во оваа област. Потребно е донесување на Закон за национална безбедност, во кој ќе се дефинира безбедноста како интегрален сервис, неговата структура, менаџментот и цивилната контрола. Реформите треба да имаат системски приод, што би се постигнало преку изготвување на целосна Студија за реформите во одбраната и План за НАТО интеграција², Организациска студија на МО, К4ИСП³ студија, и др.

Концептот за интеграцијата на безбедносниот сектор е клучен елемент за оваа фаза на реформите и неопходен за да се обединат сите различни дефиниции на безбедноста, безбедносното окружување, безбедносниот сектор, менаџментот на

² Студијата за реформите во одбраната и План за НАТО интеграција би биле изработени од страна на академските институции и компетентните НВО, со што би се постигнало вклучување на цивилното општество во сегментот на безбедноста, од каде би можеле да се извлечат смерници за изработка на ГНПЧ

³ Command, Control, Communication, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance - C4ISR (Команда, контрола, комуникации, компјутери, надзор, извидување)



безбедносниот сектор (вклучувајќи ги прашањата на транспарентност, проценка на можностите, цивилна контрола и др.). Концептот за интеграција претставува втора фаза на реформите во одбраната, во полицијата (внатрешни работи), во надворешните работи (дипломатијата), во цивилната заштита, реформа на специјалните сили, нивната координација и интеграција. На таквиот концепт треба да се надоврзат програмите за модернизација на безбедносниот сектор, за истражувањето и развојот, науката и технологијата, со импликациите за националната економија и проценката за потребните буџетските средства за наредните десет години и истите треба да се најдат пред Парламентот на усвојување. Овие програми претставуваат основа за регионална соработка и евроатлантска интеграција. Првата фаза од реформите во безбедносниот сектор беше во рамките на демократизацијата на земјата и соработката со НАТО и ЕУ, активната улога на ОБСЕ и ООН, како и регионалните иницијативи и процеси, со цел приближување на земјата кон членство во НАТО и ЕУ. Во втората фаза од реформите се оди кон интегративни процеси (“три И”) и тоа: прво, интеграција внатре во министерствата (интегрирано МО, МВР, служби за безбедност, ЦЗ и др.), второ, интеграција на национално ниво, помеѓу министерствата и трето, интеграција на меѓународно ниво (евроатлантско и регионално). Концептот на интеграција на безбедносниот сектор треба да се развива и поддржува во три области: во прва, администрацијата (работа на Законот за националната безбедност и изработка на сите придружни документи и нормативни акти на таа основа), второ во академскиот сектор (создавање интегрирана научна заедница околу еден центар, предлог-развивање на Центар за национална безбедност и одбранбени истражувања при МАНУ, каде би партиципирале Институтот за одбранбени и мировни студии и Воената академија, Институтот за социолошки, политички и правни истражувања и др., како и невладини организации, со што би се создала “компетентна коалиција” за реформите во безбедносниот сектор)⁴ и трета област, во општеството и економијата, односно истите да партиципираат во јавната дебата околу потребата и начинот на извршување на реформите.

Во реформите треба да бидат вклучени сите релевантни субјекти од општеството со решеност истите да ги поддржат и имплементираат (Парламентот, Претседателот, Владата, академскиот сектор, НВО, медиумите, стопанството и меѓународната заедница). Во однос на улогата на Парламентот, треба да се истакне потребата во него да се донесат декларации, да се одобри еден низ на нормативни и политички документи за да се добие јасна визија за безбедноста и одбраната (безбедносно окружување, безбедносен сектор, неговиот менаџмент и контрола). Таквите документи треба да бидат предмет на јавни и широки дискусии и да имаат поддршка од јавноста. Како сигурен начин за надминување на одредени неправилности во владеењето со безбедносниот сектор претставува јакнењето на улогата на Комисијата за одбрана и безбедност во

⁴ Во соседна Бугарија веќе е формирана “Коалиција за реформите во безбедносниот сектор” од страна на академскиот сектор и НВО кои се занимаваат со безбедносните прашања



Парламентот (со постојан ангажман на стручни советници) и зголемувањето на соработката со академскиот и невладиниот сектор, како и бизнис секторот на база на транспарентноста и јасната одговорност. Владата претставува тело со примарна одговорност за националната безбедност и безбедносниот сектор и од особена важност е таа да подготви терен за имплементација на одлуките, како и да обезбеди координација помеѓу министерствата и државните агенции. Улогата на претседателот на државата е значајна не само од аспект на неговата улога на врховен командант на вооружените сили и претседавач на Советот за безбедност, туку и преку можноста да му се обраќа на Парламентот на пленарните седници како и на општеството преку медиумите.

Во контекст на економскиот аспект на реформите во безбедносниот сектор потребно е да се преземат два чекори. Првиот е да се одвојат од Министерството за одбрана, за внатрешни работи и од другите министерства сите активности и институции кои не се воени туку економски. Вториот е истите да се постават на конкурентски и пазарни основи. Во таквата политика на одвојување од МО треба да се најдат: градежниот дел, производството, поправките и одржувањето, кои би се трансформирале во трговски друштва, единиците за цивилна заштита - трансформирани во Државна агенција за цивилна заштита, фарми и угостителски објекти, кои би се трансформирале во трговски компании. Поставувањето на дел од функциите на пазарна основа може да се направи и кај логистиката (исхрана, одржување на објекти и сл.). Во првата фаза неопходна е државна поддршка во формирањето и развојот на таквите претпријатија. Во реформите треба активно да биде вклучен и академскиот сектор и тоа не само во техничкиот дел, туку и во областа на стратегиските и доктринарни истражувања. Потребно е воспоставување и зајакнување на врските на МО со повеќето академски институции, како и со компаниите од одбранбената индустрија.

Големо значење за успехот на реформите имаат и медиумите воопшто, а особено специјализираните списанија на МО. Постоенето на независни приватни медиуми, покрај државните, со стручен кадар од областа на безбедноста, значи само квалитет повеќе и придонес кон активностите на академскиот и НВО сектор. Пласирањето на информациите и анализите во медиумите влијае на пошироко вклучување на јавноста во сферата на безбедноста. На полето на медиумите треба да се преземат потребните активности за размена на информациите на регионално ниво и вклучување на медиумите во проектите водени од страна на НВО, како и евентуално издавање на месечен весник во електронска форма ("Security Watch" или "Security Sector Reform Fokus" и сл.).

Значајно место во реформите треба да има цивилното општество и НВО од областа на безбедноста, преку нивен развој и активно вклучување во сите проекти и информативни кампањи. Како клучни проекти кои би требале да се развијат во Република Македонија, со учество на НВО, се "Реформа на безбедносниот сектор" и "Извештај за подготвеноста за членство во НАТО". Потребно е постојано организирање на тркалезни маси и конференции за различни прашања од областа на безбедноста и одбранбената политика, модернизацијата, улогата на К4ИСП проекти, учеството во меѓународни операции, транспарентноста на одбранбената политика, буџетирањето



и набавките, преку кои јавноста би ја разбрала неопходноста од реформите и прашањето на НАТО интеграцијата.

За успех на реформите неопходна е поддршка од меѓународната заедница како материјално, така и преку развој на заеднички проекти и студии со странски институти за одбрана, Воени академии и НВО од областа на безбедноста. Како сегмент во ова област се истакнува и улогата на странски консултанти и меѓународни организации (вклучувајќи ја и регионалната соработка) што води кон интензивирање на соработката и воспоставување на работни групи и тела за планирање, координација и јакнење на цивилно-воените односи.

Цивилно-воени односи, транспарентност и цивилна контрола

Министерствата за одбрана и за внатрешни работи се наоѓаат под цивилна контрола, што е од суштествено значење за одржување на балансот во процесот на донесување одлуки и менаџментот на ресурси, како и операционализација на концептот на транспарентноста. Сепак, во државата се уште не можеме да констатираме вистински старт на културата на транспарентност и активно вклучување на НВО, академскиот сектор и бизнисот во процесот на донесување на одлуките. За прашањето на транспарентност не постојат универзални решенија, но постојат две групи на фактори од чиј баланс зависи адекватното ниво на транспарентност. Во првата група влегуваат администрацијата-цивилното општество - бизнисот, додека втората група е поспецифична и во неа влегуваат: законодавството-образователуѓе-информатичката технологија. Транспарентноста може да биде остварена само преку јасна поделба на одговорностите за донесување на политиката и нејзината реализација. Таквата поделба всушност води кон јасни и во повеќе случаи јавни политички одлуки, кои се имплементираат од цивилно-воената администрација и даваат резултати во областа на буџетирањето, набавките, персоналиите, па дури и операциите. Клучна улога за успех на транспарентноста имаат образовани и одговорни цивили во безбедносниот сектор на сите нивоа на одлучување. Улогата на цивилите во националните безбедносни структури е двострука: првата, во однос на дефинирање на политиката (чисто цивилна одговорност) и втора, во однос на имплементација на политиката (заедничка работа со униформираниот дел, со што се постигнува оптимална комбинација на експертиза, ефикасност и транспарентност). Сериозен предизвик за улогата на цивилите во безбедносниот сектор претставува процесот на демократска ротација на политичките партии во власта и опозицијата. Стабилизирањето на цивилните службеници во администрацијата и во “think-tank” телата за политички одлуки е значајна задача, од која зависи континуитетот во работењето.

Цивилно-воените односи во транзицискиот период се најкомплексен критериум за реформите, поради фактот што се во врска со развојот на демократијата, системот за менаџмент на ресурсите, транспарентноста на воените активности и отчетноста во одржувањето на воените потенцијали. “Волшебната формула” за демократска



контрола над вооружените сили со која се обезбедува транспарентноста, соработката и поддршката од јавноста, зависи од зрелоста на цивилно-воените односи. Правилниот менаџмент и делегирање на овластувањата и одговорностите се во надлежност на цивилните политички лидери и од нивното правилно спроведување зависи квалитетот на демократската контрола врз одбраната и безбедносниот сектор воопшто. Концептот на “добро владеење” на безбедносниот сектор ги опфаќа следните елементи: прво, воспоставување на ефективна национална безбедносна политика на донесување на одлуки и имплементациски процеси и создавање на респективни бирократски структури и институции (во АРМ, полицијата, граничното обезбедување, разузнавањето и др.); второ, парламентарен надзор над безбедносниот сектор; трето, учеството на цивилното општество во демократското владеење, преку експертски институции и индивидуи. Вистински тест за цивилно-воените односи и нивото на цивилната контрола претставува имплементацијата на ППБС во безбедносниот сектор. Сите реформски решенија треба да бидат инкорпорирани во Националната безбедносна стратегија, Националната одбранбена стратегија, како и во стратегиите во останатите области на безбедноста (внатрешна безбедност и јавниот ред, заштита на населението и инфраструктурата, разузнавање и контраразузнавање, и др.), со што би се дефинирале можностите и капацитетите на безбедносната политика во легислативата за безбедносниот сектор.

Важен елемент на реформите претставува прашањето на кооперативната безбедност и реализирање на формулата “безбедност преку кооперација и интеграција”, што претставува и обврска на нашата држава на патот на стабилизација и асоцијација за приклучување кон ЕУ и зачленувањето во НАТО. Таквиот елемент на кооперација е евидентен преку акциите на безбедносниот сектор во регионалната кооперација во Југоисточна Европа (СЕЕДМ, СЕЕГРОУП, Пактот за стабилност и сл.), како и во процесите на НАТО и ЕУ интеграцијата. Потребата од соработка ја потенцира неопходноста од реформи во безбедносниот сектор.

Заклучок

Реформите во безбедносниот сектор на Република Македонија започнаа. За успех на реформите неопходно е мобилизирање на целокупниот интелектуален и стручен потенцијал на државата. Сепак, без донесување на јасен план на краткорочни и долгорочни програми за реформите, истите нема да успеат. Потребно е постојано следење на постигнатите резултати преку изработка на “Извештај за прогресот во реформите” како и имплементацијата на Концептот за интеграција на безбедносниот сектор, на програмите за модернизација на безбедносниот сектор, за истражувањето и развојот, науката и технологијата и нивно реално поврзување со буџетските можности за наредните десет години.